

## บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: SRI61X0902

ชื่อโครงการ: กลไกของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลครัวเรือนเปราะบาง: กรณีศึกษา ครัวเรือนข้ามรุ่น และครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว

ชื่อนักวิจัย: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวัฒน์ เกตุวงศา  
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail Address: piyawat.kat@mahidol.edu

ระยะเวลาโครงการ: วันที่ 15 มกราคม ถึง วันที่ 14 กันยายน 2561

การวิจัยนี้เห็นถึงความสำคัญในการมุ่งสังเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการดูแลครัวเรือนเปราะบาง ภายใต้การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทต่างๆ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการวิจัยต่างๆ ที่ดำเนินการแบบคู่ขนานร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาข้อมูลเชิงลึก ข้อมูลเชิงสถานการณ์ และคำอธิบายของเหตุและผลของปรากฏการณ์ในรายละเอียดเพื่อให้เกิดความครบถ้วน และเข้าใจในเนื้อหาอย่างละเอียด เน้นไปที่การค้นหาความรู้ความจริงเชิงลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดูแล ครัวเรือนเปราะบางทุกๆ มิติ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับต่างๆ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผู้นำชุมชน รวมถึงเด็กและผู้สูงอายุที่อยู่ในครัวเรือนเปราะบาง โดยมีพื้นที่สำหรับการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพกับ 46 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่อาศัยอยู่ใน 12 จังหวัด กระจายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

ผลจากการวิจัยพบว่า กลไกส่งเสริมการรวมกลุ่ม สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุในครัวเรือนเปราะบางที่ยังสามารถดูแลตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่เพียงคนเดียว อาศัยอยู่กับคู่สมรสที่เป็นผู้สูงอายุด้วยกัน หรืออาศัยอยู่กับบุตรหลานในครัวเรือนข้ามรุ่น หากผู้สูงอายุเหล่านั้นยังสามารถดูแลช่วยเหลือตนเองได้ กลไกหลัก ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้จะเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นกลุ่มผู้สูงอายุดังกล่าวให้เข้ามารวมกลุ่มในการทำ กิจกรรม ทั้งนี้เพื่อช่วยลดความเปราะบางในด้านต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงเป็นการขยายระยะเวลาของการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลพลง (Active Aging) โดยมี “ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือ ศูนย์ส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ” โดยเน้นที่การลดความเปราะบางใน 6 มิติที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) มิติด้านสุขภาพ กาย, 2) มิติด้านสุขภาพจิต, 3) มิติด้านความมั่นคงทางรายได้, 4) มิติด้านสังคม, 5) มิติด้านความรู้และเท่าทัน เทคโนโลยี, และ 6) มิติด้านสิ่งแวดล้อม

ขณะที่ผู้สูงอายุในครัวเรือนเปราะบางที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงติดบ้านหรือติดเตียง พบว่า กลไกการดูแลที่เป็น มาตรฐานภายใต้นโยบายกองทุนระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Long

Term Care: LTC) เป็นแนวทางและชุดองค์ความรู้หลักในการดำเนินงาน ขณะเดียวกันในหลายแห่งพบว่า มีการหนุนเสริมความเข้มแข็งด้วยกระบวนการเชิงชุมชน โดยใช้ระบบเพื่อนบ้านในการช่วยสอดส่องดูแล

**สำหรับกลไกสำหรับการดูแลครัวเรือนข้ามรุ่น** ในมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า กิจกรรมการดูแลในเรื่องดังกล่าวจึงถูกดำเนินการผ่านทาง “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก” หรือในชื่ออื่นๆ ที่เรียกแตกต่างกันออกไป ทว่าการดูแลในส่วนนี้จะไม่ได้มุ่งเน้นไปเฉพาะที่กลุ่มเด็กที่มาจากครัวเรือนข้ามรุ่นเท่านั้น และเพื่อเป็นการช่วยลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย กิจกรรมในการสนับสนุนการพัฒนากลุ่มเด็กที่อยู่ในครัวเรือนข้ามรุ่นนี้ คือ การสร้างความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างวัยที่มีระหว่างผู้สูงอายุ และกลุ่มเด็ก อย่างไรก็ตาม พบว่า กิจกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ ยังไม่ได้มีการดำเนินการในวงกว้าง พบเพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่กี่พื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งเนื่องมาจากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองยังไม่ได้เล็งเห็นว่า กลุ่มครัวเรือนข้ามรุ่นเป็นสถานการณ์ที่ต้องการได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนหรือกลุ่มประชากรด้อยโอกาสกลุ่มอื่นๆ

**จากผลการศึกษาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า** ปัจจุบันกลไกหลักที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการเพื่อช่วยลดความเปราะบางสำหรับผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวและยังมีสุขภาพกายแข็งแรง สามารถเข้าถึงได้ คือ กลไกการรวมกลุ่มต่างๆ โดยผ่านทางศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ หรือกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพ รายได้ และทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง เกิดความภาคภูมิใจ ส่วนผู้สูงอายุที่เริ่มมีสุขภาพกายไม่แข็งแรง หรือมีอาการเจ็บป่วย ไม่สามารถออกมาร่วมกิจกรรมได้ และไม่มีคนดูแล ในส่วนนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเองเล็งเห็นว่าต้องมีการดูแลเป็นพิเศษกว่าผู้สูงอายุที่ยังมีสุขภาพแข็งแรง โดย อปท.มีกลไกในการประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อดูแลและตรวจสุขภาพ หรือใน อปท.ที่มีความพร้อมด้านบุคลากรและมีการประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุข จะเข้าร่วมระบบการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Long Term Care : LTC) เพื่อช่วยในการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง หรือติดเตียง และในอปท. ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีจะคิดค้นนวัตกรรมในการช่วยเหลือฉุกเฉินเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย หรือการเสียชีวิตคนเดียว รวมถึงการประสานงานให้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันการพลัดตกหกล้มและการติดเชื้อ ขณะที่กลไกหลักในการดูแลครัวเรือนข้ามรุ่น คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูและส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

**คำสำคัญ:** ครัวเรือนเปราะบาง, กลไกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ครัวเรือนผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว, ครัวเรือนข้ามรุ่น, บทบาทชุมชนไทย

# Abstract

---

**Project Code :** SRI61X0902

**Project Title :** Mechanism of Community and Local Administrative Organization in Life Care of Vulnerable Household: A Case study of Skipped Generation Household and Elderly Household (MOVH)

**Investigator :** PIYAWAT KATEWONGSA, Institute for population and social research

**E-mail Address :** piyawat.kat@mahidol.edu

**Project Period :** 15 January to 14 September 2018

This research aims to synthesize the vulnerable household care model under local government organizations in various contexts. Documentary research, secondary data analysis, and qualitative research were conducted in parallel manner to answer the research questions. In-depth interview, focus group discussion, and direct observation techniques were employed in 12 provinces, covered 46 areas across every regions in Thailand.

The results of this study indicated the member of vulnerable households are living with their elderly spouse, their nephew or living alone. Several support mechanisms were found as an effective methods to improve the quality of life of the elderly such as the “Center of Career and Quality of Life Development” by covered 6 dimensions of vulnerable protection dimensions namely 1) physical, 2) mental health, 3) income security, 4) social interaction, 5) technology literacy, and 6) supportive living environmental.

In terms of providing care for the elderly, either at home or hospitalized, the role of local governments is undeniably important. Considering that the elderly are the vulnerable population, the local government has also worked with local agencies in sharing the roles and responsibilities particularly in providing assistance in health care, treatment, and rehabilitation of illness. Long-Term Care (LTC) in rural areas was effective when it’s strengthened by community resources by using the neighbouring system.

While "Child Development Center" was carried out with main focus related to nutrition, learning and development as children care in skipped generation, building understanding between elderly and children are also important. however, this model has not widely implemented since only few local governments aware that skipped generation households are vulnerable households that need special assistance compared with other households or other disadvantaged groups.

The results of the study indicated that several mechanisms may be implemented by the local government for vulnerable household. To reduce the vulnerability of elderly people who are living alone and still healthy, providing assistances through the Center for Career and Quality of Life Development.

**Keywords:** vulnerable household, Local government mechanism, Elder Living Alone, Skipped Generation Household, Role of Thai Community